

Tóth J. Zoltán
Állam-és Jogelméleti Tanszék
Konzulens: Szilágyi Péter

Rendkívüli büntetőjog és halálbüntetés az 1910-es évek Magyarországon

1878-ban a magyar büntetőjog történetében olyan esemény történt, amely még soha azelőtt: egységes és átfogó büntető törvénykönyv született 1878. évi V. tc. szám alatt.⁶⁵ Ez a halálbüntetés alkalmazási körét rendkívül szűk körre korlátozta: annak kiszabására mindössze a felség-sértés legsúlyosabb formái, nevezetesen a király meggyilkolása, szándékos megölése vagy ezek kísérlete (126. § 1. pont),⁶⁶ valamint gyilkosság (278. §)⁶⁷ esetén volt lehetőség. Mégis: az előbbi bűncselekményből egy sem, az utóbbiból pedig a korábbi évtizedekhez és évszázadokhoz képest viszonylag kevés fordult elő, annak ellenére, hogy a gyilkosságoknak csak egy kis részét szankcionálták a bíróságok a legsúlyosabb büntetéssel, sőt a király még ezen esetek meglehetősen nagy hányadában is az elkövetőt uralkodói kegyelemben részesítette.⁶⁸ 1881 és 1898 között a törvényszékek összesen 223 (évi átlagban 12) halálbüntetést szabtak ki, ezeket azonban mindössze 34 esetben hagyta jóvá a Kúria és mellőzte ezekben a király a kegyelem gyakorlását (amely szám ebben az időszakban évi átlagban 2 kivégzést jelentett).⁶⁹

A századforduló környéke büntetőjogi szempontból tehát nyugodt időszaknak volt tekinthető. Ez a viszonylagos nyugalom a XX. század tízes éveiben véget ért, amikor is előbb a háborús készülődés, majd a háború, végül az az utáni forradalmak során egyre-másra jelentek meg az újabb és újabb büntető jogszabályok, melyek a rendes és a rendkívüli eljárás során is egyre több és több bűncselekményre tették lehetővé a halálbüntetés alkalmazását. E normák sorát 1912-ben három törvény nyitotta:

⁶⁵ A Csemegi-kódex 1880. szeptember 1-jén lépett hatályba.

⁶⁶ „A felségsértés büntettét követi el: a ki a királyt meggyilkolja vagy szándékosan megöli, vagy ezen cselekmények valamelyikének véghezvitelét megkísérli...” (126. § 1. pont) „A felségsértés a 126. § 1. pontja esetében halállal ... büntetendő.” (128. §)

⁶⁷ „A ki embert előre megfontolt szándékból megöl: a gyilkosság büntettét követi el, és halállal büntetendő.” (278. §)

⁶⁸ Erre a 117. § 2. pontja biztosított lehetőséget.

⁶⁹ Megjegyzendő, hogy 1895 és 1899 között a Kúria egyetlen halálos ítéletet sem erősített meg, 1896 és 1900 között pedig egyetlen kivégzést sem hajtottak Magyarországon végre. (Horvátország bűnügyi statisztikai adatai ezekben a számokban nincsenek benne.)

a közös haderő katonai bűnvádi perrendtartásáról, illetve a honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló 1912. évi XXXII., illetve XXXIII., parallel vagy ikertörvénycikkek, valamint a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről rendelkező 1912. évi LXIII. törvénycikk. Az előbbi két törvényt azért nevezhetjük párhuzamos törvényeknek, mert az előbbi a hadseregi (a közös osztrák-magyar hadseregre és a haditengerészetre vonatkozó), az utóbbi pedig a honvédi (a magyar honvédség tagjaira irányadó) büntetőbíráskodási szabályokat tartalmazta ugyan, ám e szabályok a kétfajta haderőre (a nagyon kevés értelemszerű eltérés kivételével) ugyanazok voltak, olyannyira, hogy még a paragrafusok és a bekezdések számozása is egyforma volt, tartalmukról, a legtöbbször szó szerint azonos szövegezésükről nem is beszélve. Éppen ezért a következőkben e két törvényt nem is választom külön, hanem mint egységes jogszabályról fogok róluk beszélni.

A katonai bűncselekmények miatt megindult eljárásokban e törvények szerint a haditörvényszék illetékes. Ha a haditörvényszék halálbüntetést szabott ki, akkor a kegyelmezés általános szabályait ezen eljárásokban ugyanúgy alkalmazni kell, mint a köztörvényes büntettek miatt felelősségre vontak esetében, azzal, hogy itt a királyhoz az illetékes parancsnok, majd a legfelsőbb katonai törvényszék útján kerülnek fel az ügy aktái. Ha a király a kegyelmi kérvényt elutasította, az illetékes parancsnok rávezeti az ítéletre a végrehajtható záradékot, ezt közlik az elítélttel, majd másnap reggel sor kerül a végrehajtásra.⁷⁰ Ha azonban az elítélt terhes, súlyos, de múló betegségben szenved, avagy időközben elmebeteg lett, akkor sem a kegyelmi kérvény elutasítása nem közölhető vele, sem a halálbüntetés ezen ok fennállta alatt rajta nem hajtható végre.

Külön szabályok vonatkoznak a rögtönítélő eljárásra nézve, amelyet a parallel törvények a XXVI. fejezetben szabályoznak. A törvények a statáriális eljárás alá tartozható bűncselekményeknek három fajtáját különböztetik meg. Az elsőbe azon katonai büntettek tartoznak, amelyeknek esetében a rögtönítélő eljárásnak a rögtönbíráskodás előzetes kihirdetése nélkül helye lehet. Ekkor az illetékes parancsnok maga dönt arról, hogy az ilyen cselekményt elkövetett katonák egyedi büntetőügyeiben elrendeli-e a statáriális eljárást, vagy nem. E büntettek a függetlenség, a zendülés, a gyávaság, a fegyelem- és rendhárítás, a jogosulatlan toborzás és a kémkedés. A második csoportba azon deliktumok tartoznak, amelyek elkövetőivel szemben csak a rögtönítélő bíráskodás előzetes kihirdetése után lehet ilyen eljárást lefolytatni, de a kihirdetés a törvények alapján ekkor is az illetékes parancsnok joga,

⁷⁰ Azonban vasárnapokon, ünnepnapokon vagy olyan napokon, amely az elítélt vallása szerint ünnep, a halálbüntetés nem hajtható végre. Ha pedig a kötél általi végrehajtás akadályokba ütközne (például nem áll rendelkezésre a kellő időben hóhér), az illetékes parancsnok fel van hatalmazva arra, hogy a halálbüntetés nemét átváltoztassa agyonlövésre.

amellyel bármikor élhet, ha azt szükségesnek tartja. Ezek a bűncselekmények a lázadás, a szökés, az esküvel fogadott katonai szolgálati kötelesség megszegésére csábítás vagy segítségnyújtás, a lázongás és az elharapózott fosztogatás. Végül a harmadik kategóriába tartoznak a gyilkosság, a rablás, a gyújtogatás, valamint az idegen tulajdonnak gonoszságból rongálásával elkövetett nyilvános erőszakoskodás, amelyek esetében a hadügyminiszter dönthet a statárium kihirdetéséről, bár e jogát szintén átruházhatja az illetékes parancsnokra. Azonban a 435. § (2) bekezdése szerint „rögtönbíráskodás kihirdetésének ezekben az esetekben csak akkor van helye, ha a felsorolt büntettek oly fenyegető módon harapóznak el, hogy a fegyelem csorbulásának vagy a közbiztonság veszélyeztetésének, vagy az állam hadi erejét fenyegető bűncselekmények szélesebb körű elterjedésének megakadályozása végett elrettentő példaadás válik szükségessé”.

Az illetékes parancsnok által kiadott, a rögtönbíráskodás kihirdetését elrendelő parancsnak tartalmaznia kell „1. azoknak a büntetteknek megjelölését, a melyek miatt és azokat a katonai kötelekeket vagy azokat a kerületeket, a melyekre a rögtönbíráskodást elrendelték; 2. azt a felhívást, hogy az ily büntettek elkövetésétől mindenki óvakodjék, és 3. azt a figyelmeztetést, hogy mindenki, a ki a kihirdetés után ily büntettet követ el, rögtönítelő eljárás alá kerül és halállal bűnhődik; e mellett meg kell jelölni a halálbüntetés nemét”.⁷¹ Terhes nők, elmebetegségek és súlyos betegségben szenvedő egyének nem állíthatók rögtönítelő bíróság elé.⁷² Az eljárás azon a kerületen belül, ahol a statáriumot kihirdették, bárhol és bármikor, akár az éjszakai órákban és a szabad ég alatt is lefolytatható, melyre a bíróság elé állítástól számítva mindössze háromszor huszonnégy óra áll rendelkezésre. A rögtönítelő bíróság ítéletéhez egyhangú szavazatra van szükség; ha ez a bűnösséget mondja ki, akkor a büntetés csak halál lehet,⁷³ amelyet „a halálra előkészülés végett adott megfelelő határidő letelte után, rendszerint két órán belül”⁷⁴ kell végrehajtani. Nagyon fontos szabály, hogy „ha a rögtönítelő bíróság magát illetékesnek nem tartja, vagy ha büntető ítélet csak abból az okból nem hozható, mert egyhangú határozat nem jött létre, vagy ha a terhelt ellen súlyos gyanúk forognak fenn arra nézve, hogy a terhelt rött bűncselekményt elkövette, de bűnösségének bebizonyítása a törvényes határidőn ... belül

⁷¹ 437. §

⁷² Ezenkívül ha a terhelttel szemben az adott, elvileg rögtönítelő bíráskodás alá tartozó bűncselekmény miatt a rendes eljárást már megindították, akkor rögtönítelő bíráskodásnak az adott deliktum kapcsán vele szemben többé szintén nincs helye.

⁷³ Ez alól két kivétel van: egyrészt húszévesnél fiatalabbakkal szemben halálbüntetést nem lehet kiszabni, másrészt „ha a halálbüntetésnek egy vagy több, a büntetésre legmértöbb egyéneken fogatosított végrehajtása a nyugalom és a rend helyreállítására szükséges elrettentő példát már megadta, fontos okokból, a kevésbé bünyös résztvevőkre” [444. § (3) bek.] halálbüntetés helyett szabadságvesztés alkalmazható. E szabadságvesztés tartama mindkét esetben ugyanaz: kötél általi halálbüntetés helyett tíz évtől húsz évig terjedhető súlyos börtön, agyonlövés által végrehajtott halálbüntetés helyett pedig öt évtől tíz évig terjedhető egyszerű vagy súlyos börtön.

⁷⁴ 446. § (3) bek.

lehetetlen, vagy ha a tárgyalás alatt derül ki, hogy a terhelt a 415. §-ban megjelölt valamely állapotban⁷⁵ van, végül ha a törvényes határidőn belül ítéletet hozni egyáltalában nem lehet, a rögtönítélő bíróság úgy határoz, hogy további rögtönítélő eljárásnak nincs helye⁷⁶; ilyenkor a rendes büntető per indul meg.⁷⁷ Végül „mihelyt a rögtönbíráskodás elrendelésének oka megszűnt, főleg ha a halálbüntetésnek egy vagy több bűnösön fogatosított végrehajtásával az elrettentő példa már megadatott, a rögtönbíráskodás megszüntetését azonnal ki kell mondani és mindig ugyanoly módon kell kihirdetni, mint a rögtönbíráskodás elrendelését”.⁷⁸ A megszüntetésre az illetékes parancsnoknak akkor van joga, ha a statáriumot ő rendelte el, a hadügyminiszter viszont az akár általa, akár az illetékes parancsnok által elrendelt rögtönbíráskodást megszüntetheti. (Meg kell még jegyezni, hogy a hadrakelt seregre

⁷⁵ Súlyos betegség, elmebetegség, terhesség.

⁷⁶ 447. § (1) bek.

⁷⁷ A rögtönítélő eljárás egyéb szabályai a következők. „A rögtönítélő eljárás megindítása iránt a katonai ügyész akképen intézkedik, hogy az illetékes parancsnoktól nyert parancsot a hadosztálybírósághoz haladéktalanul átküldi. Ez a bíróság köteles mindjárt e parancs beérkezése után a legnagyobb gyorsasággal intézkedni az iránt, hogy a rögtönítélő bíróság összeüljön és hogy a rögtönítélő bíróság biztonsága és a halálbüntetés esetleges végrehajtása végett szükséges fedezet és végrehajtó csapat rendelkezésre álljon és köteles gondoskodni arról, hogy a rögtönbíráskodás megtartására kijelölt helyen a szükséges hivatalos felszerelés készenlében, egy lelkész, egy orvos és esetleg a hóhér jelen legyen és hogy ha a halálbüntetés mondatnék ki, annak végrehajtását semmi se akadályozza.” (440. §) „Sem alakszerű nyomozó eljárásnak, sem vádirat benyújtásának nincs helye, ellenkezőleg az egész eljárás elejétől végig az együttülő rögtönítélő bíróság előtt és ha csak lehet, félbeszakítás nélkül folyik le.” [441. § (1) bek.] „A terhelt védőt választhat... Ha a terhelt e jogával nem él, vagy ha a választott védőt a tárgyalásra azonnal meghívni lehetetlen, a bíróság hivatalból rendel védőt. Ha e célra alkalmas jogtudó egyén nem áll azonnal rendelkezésre, katonaaállományu tisztet kell védő gyanánt kirendelni.” [442. § (2) bek.] „A tárgyalás azzal kezdődik, hogy a katonai ügyész vádirat felolvasása helyett a terhelt ellen fennforgó tényeket előadja. Az eljárás rendszerint annak a tettek bizonyítására szorítkozik, a mely miatt a rögtönítélő eljárást megindították; a katonai ügyész indítványára azonban kiterjeszhető más oly cselekményekre is, a melyek rögtönítélő eljárás alá tartoznak, ha ennek következtében a rögtönítélő eljárást meghiusító késedelemtől tartani nem kell. A terhelt egyéb bűncselekményét figyelmen kívül kell hagyni. A bűntársak és a bűnrészesek kipuhatólását sem kell ugyan szem elől tévesztetni, de e miatt a vádlott ellen az ítélet meghozását és végrehajtását elhalasztani nem szabad. A bizonyító eljárás befejeztével a katonai ügyész annak eredményét kifejti és indítványát megteszi. Erre a vádlott és védője felel és ha a katonai ügyész még válaszol, az utolsó felszólalás joga mindig a vádlottat és védőjét illeti.” (443. §) Az ítéletet a bíróság zárt tanácskozást követően hozza meg, amelyet nyilvánosan hirdet ki; az ítélettel szemben perorvoslatnak helye nincs. Ha az elítélt nem kapott kegyelmet, akkor lelkészt adnak melléje, majd a halálbüntetést – ahogy fentebb már szó volt róla – vagy kötéllel, vagy golyó által két órán belül végrehajtják.

⁷⁸ 449. § (2) bek.

részben a fentiekől eltérő szabályok vonatkoztak,⁷⁹ ezek részletezésétől azonban eltekintünk.)⁸⁰

A párhuzamos katonai törvényeknél is fontosabb szerepük volt azonban a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről rendelkező 1912. évi LXIII. törvénycikknek; míg ugyanis előbbiek csak a katonákra (katonának minősülő személyekre) terjedtek ki, addig az utóbbi mindenkit érintett. E törvénycikk ugyanis felhatalmazta a kormányt, hogy háború idején, sőt már „a háború fenyegető veszélyének okából elrendelt előkészületek esetében” is különleges intézkedéseket tegyen, rendkívüli, a hadihelyzet miatt szükséges (vagy a kormány által annak tartott) szabályokat léptessen életbe, anélkül hogy azok megalkotásához kikérné az országgyűlés beleegyezését vagy akár csak véleményét is.⁸¹ A kormány (a „ministerium”) a felhatalmazás meglehetősen tág keretei közt szabadon határozhatta meg, hogy milyen intézkedéseket tegyen, azokat mikor léptesse életbe,⁸² illetve hogy hatályuk mely területre vagy területekre (esetleg az ország egészére) terjedjen ki. Ennek keretében a hadviselés érdekeit érintő bűncselekmények elkövetőinek felelősségre vonására irányuló eljárások főtárgyalását elvonhatta az esküdtbíróóságok hatásköréből, és azok elbírálását a kizárólag hivatásos bírákból álló királyi törvényszékek hatáskörébe utalhatta; az esküdtbíróóságok működését teljesen fel is függeszthette; továbbá elrendelhetette, hogy a katonai büntetőbíráskodás alá nem eső, de a hadviselés érdekeit érintő bűncselekményekre a gyorsított eljárást alkalmazzák, ennek kapcsán pedig azt is, hogy bizonyos büntettek⁸³ bevezessék a rögtönbíráskodást.⁸⁴

⁷⁹ Lásd ehhez a XXVII. fejezetet! E külön rendelkezések közül témánk szempontjából mindazonáltal a legfontosabb az, hogy a halálbüntetést a hadihajókon mindig agyonlövésssel kellett végrehajtani, akkor is, ha az ítélet kötél általi halálra szólt.

⁸⁰ A statáriális bíráskodás jelen szabályainak ilyen alapos és részletes kifejtését egyebekben az indokolja, hogy a későbbi törvények és rendeletek, melyek (bármely kurzus politikai érdekei is hívják azokat életre) a rögtönítélő eljárást szabályozzák, gyakorlatilag ugyanezen rendelkezéseket foglalják jogszabályba, így az itt ismertetett előírások (néhány apróbb eltérést nem számítva) a későbbi évtizedek folyamán meghozott rögtönbíróósági normákra is igazak lesznek.

⁸¹ A kormánynak mindössze utólagos beszámolási kötelezettsége [2. § (3) bek.] volt.

⁸² Erre legkorábban – a fentiek alapján – a katonai mozgósítás elrendelésével egy időben volt lehetősége, ám ha a háború az első intézkedések megtételétől számítva négy hónapon belül nem tört ki, akkor e rendelkezések a törvény erejénél fogva hatályukat veszítették, hacsak fenntartásukhoz az országgyűlés kifejezetten nem járult hozzá.

⁸³ E deliktumok az 1912. évi LXIII. tc. 12. § 4. pontja értelmében a következők voltak: a hűtlenség, a lázadás, a gyilkosság, a szándékos emberölés, a közegészség ellen halál okozásával elkövetett büntett, a rablás, a gyújtogatás, a vízáradás okozásának büntette, valamint a vaspályákon, távírdákon (távbeszélőn) vagy hajókon elkövetett közveszélyű cselekmények büntette. (E bűncselekménycsoportnak a későbbi évtizedek folyamán még több jogszabály vonatkozásában is jelentősége lesz.)

⁸⁴ A kormány már rögtön a háború elején (1914. július 27-én, vagyis a hadiállapot hivatalos beállta előtt egy nappal) élt mindhárom lehetőséggel, amikor is 26, határközeli területen fekvő törvényszék területén vonta el a súlyosabb (gyorsított bünvádi eljárás alá tartozó) bűncselekmények elbírálásának jogát az esküdtzékektől, és utalta

A gyorsított eljárás (és ezzel együtt a rögtönbíráskodás) szabályait a törvény 31. §-ának felhatalmazása alapján az igazságügy-miniszter alkothatta meg, melyre azonban csak 1914-ben került sor, mégpedig az 1914. évi 12.002. I. M. E. számú rendelet által.⁸⁵ A gyorsított bünvádi eljárás rendes szabályai⁸⁶ a perek gyorsabb lefolyása érdekében némileg korlátozták a vádlottak jogait, de nem olyan mértékben, amely a jogbiztonságot vagy az igazságos ítélezést számottevően veszélyeztette volna;⁸⁷ a rögtönbíráskodásra vonatkozó rendelkezések⁸⁸ azonban a hatékonyság érdekében már keveset törődtek a terhelt jogjaival, rendkívüli helyzetre rendkívüli szabályokat írtak elő. Ez utóbbiak nagy része megegyezett a parallel katonai törvények által előírtakkal (az értelemszerű eltérésektől eltekintve),⁸⁹ csak egy-két szabály tekinthető

azokat a királyi törvényszékek hatáskörébe (1914. évi 5.486. M. E. számú rendelet); egyúttal ezen esküdtszékek működését teljesen fel is függesztette (1914. évi 5.487. M. E. számú rendelet); valamint e területeken életbe léptette a gyorsított bünvádi eljárás szabályait, amely egyúttal a rögtönbíráskodás bármikori kihirdetésének lehetőségét is maga után vont (1914. évi 5.488. M. E. számú rendelet). Mindhárom rendelet egyszerre, kihirdetésük napján, vagyis július 27-én hatályba is lépett, és ugyanez igaz a törvény 14. §-a alapján kiadott 1914. évi 5.491. M. E. számú rendeletre is, amely az e 26 törvényhatóság területén elkövetett bizonyos bűncselekmények (jogosulatlan toborzás, esküvel fogadott katonai szolgálati kötelesség megszegésére csábítás vagy segítségnyújtás, kémkedés és az ellenséggel való más egyetértés büntette vagy a fegyveres erőnek vagy szövetséges csapatainak hátrányát vagy az ellenségnek előnyét célzó egyéb cselekmények, a katonai behívó parancs iránt engedetlenségre csábítás, valamint az ezen cselekmények útján elkövetett, szigorúbban megtorlandó cselekmények) vonatkozásában az egyébként polgári büntetőbíráskodás alá tartozó személyeket is katonai büntetőbíráskodás alá helyezte. Az előbbi három rendelet területi hatályát az 1914. augusztus 1-jén kihirdetett és hatályba lépett 1914. évi 5.735. M. E. számú rendelet további tíz törvényhatóság területére (az 1914. évi 5.488. M. E. számú rendelet hatályát pedig a magyar szent korona országainak egész területére), az 1914. augusztus 14-én kihirdetett és hatályba lépett 1914. évi 6.082. M. E. számú rendelet pedig ugyanezen fenti három rendelet hatályát még három másik törvényhatóság területére kiterjesztette.

⁸⁵ E rendeletet ugyancsak július 27-én hirdették ki, és ugyancsak azonnal hatályba lépett.

⁸⁶ I. fejezet (1-24. §§)

⁸⁷ Az 5. § például előírta, hogy „minden intézkedést a lehető legnagyobb sürgősséggel kell elrendelni és foganatosítani, tekintet nélkül a vasárnapokra és ünnepnapokra és a nap szakára”; a 6. § bármely bíróságnak illetékességet biztosított, amelyhez a királyi ügyész fordult; a 8. § lehetővé tette, hogy kötelező védelem esetében ügyvéd helyett ügyvédjelölt vagy más alkalmas jogtudó egyén is kirendelhető legyen. A 9. § kimondta, hogy vizsgálatnak nincs helye, csak nyomozásnak; a 10. § azt, hogy „a nyomozó eljárásban minden hosszadalmasságot kerülni kell”; a 13. § szerint pedig „a kir. ügyészség, mihielyt a vádemeléshez elegendő alapot talál, késedelem nélkül, lehető rövidséggel szerkesztett vádiratot terjeszt a bíróság elé, amelyben az ügy főtárgyalására határnap kitűzését is kéri”. A 17. § azt írta elő, hogy az ítéletet közvetlenül meghozatala után rögtön ki kell hirdetni, a 18. § pedig úgy rendelkezett, hogy minden esetben csak egyfokú perorvoslatnak van helye, amelyet azonnal, az ítélet kézbesítése esetén pedig az azt követő három napon belül be kell jelenteni.

⁸⁸ II. fejezet (25-45. §§)

⁸⁹ Például katonai törvényszék helyett az ítélezést a királyi törvényszék végzi, a vádlói oldalon katonai ügyész helyett királyi ügyész szerepel, katonai kötelek vagy kerületek helyett a rögtönbíráskodás törvényhatóságok területére (illetékességi körére) terjedhet ki stb.

újnak vagy másnak. Így például mind a rögtönbíráskodás elrendelése, mind annak megszüntetése az igazságügy-miniszter joga, aki azt a belügy- és a honvédelmi miniszterrel egyetértve gyakorolhatja; a terhelt csak akkor állítható statáriális bíróság elé, ha tetten érték, vagy ha bűnössége minden valószínűség szerint haladéktalanul be fog bizonyosodni;⁹⁰ a rögtönítélő bíróság dönt arról, hogy a halálra ítéltet kegyelemre ajánlja-e;⁹¹ a huszadik életévét be nem töltött tettesre halálbüntetés helyett tíz évtől tizenöt terjedhető fegyházbüntetést, a 18. évét be nem töltött terheltre öt évtől tíz évig terjedhető fogházbüntetést, a „kevésbé bűnös részesekre” pedig a nyugalom és a rend helyreállása után életfogytigani vagy tíztől tizenöt évig tartó fegyházbüntetést kell kiszabni;⁹² stb. 1915-ben a kormány az 1915. évi 2.060. M. E. számú rendelettel módosította, illetve kiegészítette a gyorsított bűnvádi eljárás szabályairól szóló 1914. évi 12.002. I. M. E. rendeletet, amivel egyúttal egy új, egységes kódexet léptetett életbe,⁹³ ám ez a kormányrendelet a gyorsított bűnvádi eljárás rendes szabályai körében lényeges változást nem hozott, a rögtönbíráskodás szabályozása pedig egyenesen szó szerint megegyezett az 1914-essel, így érdemi módosításra vagy kiegészítésre ezen előírások körében végeredményben nem került sor.

Sor került viszont új, rendkívüli anyagi büntető jogszabályok alkotására törvényi szinten. „A hadviselés érdekei ellen elkövetett bűncselekmények, különösen a hadi szállítások körül elkövetett visszaélések megtorlásáról” szóló 1915. évi XIX. törvénycikk büntetni rendelte azt, „aki az Osztrák-Magyar Monarchiának vagy szövetségesének fegyveres ereje vagy az ezzel közösen működő fegyveres erő céljára teljesítendő szolgáltatás iránt a hatósággal vagy a hatóság közegével kötött szerződéssel vállalt kötelezettségét szándékosan nem teljesíti vagy szándékosan nem megfelelően teljesíti” (1. §). Az is bűncselekményt követett el, aki „a hadviselés folytán sebesültek, betegek vagy lábadozók gyógyítására, ápolására vagy üdülésére szolgáló intézet céljára teljesítendő szolgáltatás iránt akár a hatósággal vagy a hatóság közegével, akár pedig a hatóság jóváhagyása vagy közbenjövete mellett kötött szerződéssel vállalt kötelezettségét nem teljesíti vagy nem megfelelően teljesíti” (5. §), és azok is, „akik a szerződő fél részéről vállalt szolgáltatás teljesítését mint alszállítók vagy alvállalkozók akár részben,

⁹⁰ Ha ez mégsem történne meg, akkor természetesen a rendes eljárás indul meg.

⁹¹ Ha a rögtönítélő bíróság a terheltet nem ajánlja kegyelemre, a halálbüntetést rögtön (vagyis az ítélet meghozatalától számított két órán belül) végre kell hajtani (attól függetlenül, hogy a terhelt vagy védője kért-e kegyelmet), ha viszont kegyelemre ajánlja, akkor a király döntését mindenképpen meg kell várni. Ha a király a kegyelem megadását elutasítja, akkor ennek kihirdetését követően kell a végrehajtásra sort keríteni, ha pedig a király kegyelmet ad, tilos az illetőt kivégezni.

⁹² Mivel – nem katonákról lévén szó – e rendelet alapján csak kötél általi halálbüntetést lehet alkalmazni, golyó általi nem, ezért a párhuzamos katonai törvényeknél írt megkülönböztetés a kétféle kivégzési mód helyébe lépő szabadságvesztésre itt értelemszerűen nem jön szóba.

⁹³ 1915. évi 9.550. I. M. E. számú rendelet a gyorsított bűnvádi eljárás módosított és kiegészített szabályainak megállapításáról

akár egészben elvállalták, úgyszintén a szerződő fél megbízottjai, végül a fuvarozók és a fuvarozó-intézeteknél alkalmazottak is, ha az ő szándékos cselekvésük vagy mulasztásuk, illetőleg gondatlanságuk következtében maradt el a szolgáltatás teljesítése vagy megfelelő teljesítése” (6. §).⁹⁴ Ha mindezek a személyek a bűncselekményt „háború idején követték el és annak következtében az ellenséggel harcban álló fegyveres erő tagjának harcképessége oly mértékben csökkent, hogy emberélet esett áldozatul és ezt az eredményt a tettes előreláthatta” (2. § 6. pont), akkor a szankció csak halálbüntetés lehetett.⁹⁵

A fent bemutatott rendkívüli szabályok ezt követően a háború végéig már nem változtak; az I. világháború befejeződésével (elvesztésével), az ország korábbi területe jelentős részének elcsatolásával, a nélkülözéssel és a mindezek egyenes következményeként előálló forradalmakkal azonban gyökeresen új helyzet jött létre, amelyhez a jognak is igazodnia kellett. Ezen új helyzet rendkívülisége a Tanácsköztársaság megalakulásában csúcsosodott ki,⁹⁶ amellyel egy olyan államforma jött létre Magyarországon, amilyenhez hasonló még soha korábban. Mindez a büntető (anyagi és eljárási) jogszabályokban is megmutatkozott: három különféle büntetőbíróóság bűncselekmények garmadájában, köztük viszonylag egyszerű, a társadalomra nem túl nagy veszélyt jelentő új büntetőjogi tényállások sokaságában mondhatott ki halálbüntetést is. A háromféle büntetőbíróóság közül ebben az időben a legkisebb jelentőségük a rendes törvényszékeknek volt; mivel ezek ítélezése a korábbi jogszabályokon, így elsősorban a Csemegi-kódexen alapult, ezért e helyütt nem is kívánunk velük bővebben foglalkozni. Ezeknél sokkal fontosabb szerep jutott ugyanis egy új bírósági formának: az ún. forradalmi törvényszékeknek.

⁹⁴ Azt a közhivatalnokot, aki akár az ilyen „szerződés megkötése körül, akár a fegyveres erő céljára törvény alapján járó szolgáltatás kivetése körül, akár végül ily szerződés vagy a törvény alapján járó szolgáltatásnál az átadás, az átvétel, a felügyelet, az ellenőrzés vagy a felülvizsgálat körül hivatalánál vagy különös megbízatásánál fogva közreműködik, ha e kötelességét szándékosan nem teljesíti vagy szándékosan nem megfelelően teljesíti” [7. § (1) bek.], szintén halállal kell büntetni [8. § (2) bek.], amennyiben a bűncselekményt „akár az ő részére, akár beleegyezésével más részére adott vagy ígért ajándékért, jutalomért vagy egyéb előnyért” [8. § (1) bek.] háború idején követte el „és annak következtében az ellenséggel harcban álló fegyveres erő tagjának harcképessége oly mértékben csökkent, hogy emberélet esett áldozatul és ezt az eredményt a tettes előreláthatta” (2. § 6. pont).

⁹⁵ 3. § 4. pont

⁹⁶ Érdekeség, hogy a Tanácsköztársaságot megelőző „népköztársaság” idején a politikai bűncselekményeket nem rendelték halállal büntetni. Ez nemcsak azt jelentette, hogy a korábban elkövetett politikai bűncselekmények miatt szabadságvesztésre ítélték közkegyelemben részesültek (1919. évi XV. néptörvény), hanem azt is, hogy a népköztársaság megdöntésére irányuló cselekmények esetében sem volt halálbüntetés kiszabható. A mindenféle politikai jellegű bűncselekménnyel szembeni elvi viszolygást jól mutatja a népköztársasági államforma védelméről szóló 1919. évi XI. néptörvény, amelynek 1. § (1) bekezdése szerint még az is, „akinek a cselekménye közvetlenül arra van irányozva, hogy Magyarország népköztársasági államformája erőszakkal megváltoztassék”, mindössze tíz évtől tizenöt évig terjedő fegyházzal büntethető.

A forradalmi törvényszékeket mint rendkívüli bíróságokat a Tanácsköztársaság kormánya: a Forradalmi Kormányzótanács IV. számú rendelete hozta létre. Ez kimondta, hogy a forradalmi törvényszék háromtagú (egy elnökből és két tagból áll), akiket a Forradalmi Kormányzótanács nevez ki, és akiknek a megbízatása semmiféle képesítéshez nincs kötve⁹⁷ (azok tehát a gyakorlatban sokszor egyszerű munkás- vagy parasztemberek voltak, akikkel szemben az egyetlen kritérium megbízhatóságuk és a proletariátus érdekeihez való hűségük volt). A forradalmi törvényszékek eljárására vonatkozó szabályok többsége a rögtönítélő eljárás rendelkezéseiből emeltetett át: igaz volt ez az eljárás előkészületeire és magára az eljárás menetére,⁹⁸ a szavazásra,⁹⁹ a halálbüntetés kiszabására,¹⁰⁰ a jogorvoslatok tilalmára¹⁰¹ és a végrehajtásra is.¹⁰² A Forradalmi Kormányzótanács XCIV. számú rendelete később annyi változást hozott, hogy lehetővé tette a forradalmi törvényszékek ítéletével szemben a jogorvoslatot. Ezt a rendelet „panasznak” nevezte el, amelyet az ítélet kihirdetését követő három napon belül kellett írásban benyújtani vagy jegyzőkönyvbe mondani, és amelynek elbírálására az országos forradalmi főtörvényszék öttagú (egy elnökből és négy rendes tagból álló)¹⁰³ tanácsa volt jogosult.¹⁰⁴ A

⁹⁷ Ugyanez volt igaz a vádbiztosra (vagyis a közbíróra) és a jegyzőkönyvvezetőre is: őket szintén a Forradalmi Kormányzótanács nevezte ki (megbízatásukat pedig ugyanez a szerv – a forradalmi törvényszékek elnökeihez és tagjaihoz hasonlóan – bármikor visszavonhatta), sőt: a védői feladatokat ellátó személyekkel szemben sem támasztottak semmilyen követelményt, azoknak sem kellett tehát a joghoz értőknek lenniük. Ebből is látszik, hogy e szervek működése sokkal inkább ideológiai (igazságossági) alapú volt, semmint jogi.

⁹⁸ „A forradalmi törvényszék hatáskörébe tartozó ügyekben sem alakszerű nyomozó eljárásnak, sem vádirat benyújtásának nincs helye. Az egész eljárás elejétől végéig az együttülő forradalmi törvényszék előtt és ha csak lehet félbeszakítás nélkül folyik le. A terheltet elfogása után azonnal a forradalmi törvényszék elé kell állítani.” (4. §) „A vádbiztos kötelessége a tárgyaláshoz szükséges bizonyítékokat előteremteni, főleg a sértettet, a tanukat és a szakértőket, ha szükséges, közvetlenül megidézni vagy elővezetésük iránt is intézkedni. A forradalmi törvényszék bármely órában és a szabad ég alatt is megtarthatja ülését.” (5. §) „A forradalmi törvényszék előtt a tárgyalás azzal kezdődik, hogy a vádbiztos a terhelt ellen fennforgó tényeket előadja. A bizonyító eljárás befejeztével a vádbiztos annak eredményét kifejti és indítványát megteszi. Erre a terhelt védője felel és ha a vádbiztos még válaszol, az utolsó felszólalás joga mindig a terheltet és védőjét illeti.” (7. §)

⁹⁹ „A tárgyalás befejezésével a forradalmi törvényszék zárt tanácskozás után határoz. A bűnösség kérdésében a határozás titkos szavazással történik.” [8. § (1) bek.]

¹⁰⁰ „Halálbüntetést csak az elnök és a tagok egyhangú határozatával lehet kiszabni.” [8. § (2) bek.]

¹⁰¹ „A forradalmi törvényszék határozata ellen fellebbevitelnek vagy másféle perorvoslatnak helye nincs. Az elítélt érdekében bárki által előterjesztett kegyelmi kérelemnek nincs felfüggesztő hatása a végrehajtásra.” (9. §)

¹⁰² „A forradalmi törvényszék által kiszabott büntetéseket az ítélet kihirdetése után azonnal végre kell hajtani.” (10. §)

¹⁰³ Az országos forradalmi főtörvényszék elnökét és tagjait ugyancsak a Forradalmi Kormányzótanács nevezte ki, és megbízatásukat szintén bármikor vissza is vonhatta.

¹⁰⁴ Fontos szabály volt még, hogy a vádbiztos a terhelt javára is, a védő pedig a terhelt akarata ellenére is élhetett panasszal (panaszra rajtuk kívül természetesen még maga a vádlott is jogosult volt).

panasznak a halálbüntetés végrehajtására (és semmi másra) halasztó hatálya volt.

Ami a hatásköri szabályokat illeti: a Forradalmi Kormányzótanács IV. számú rendelete értelmében a forradalmi törvényszékek hatáskörébe tartozott minden olyan bűncselekmény miatti eljárás, amelyet a Forradalmi Kormányzótanács külön rendelettel azok hatáskörébe utalt. Ezek közül a külön rendeletek közül halálbüntetés kiszabását több is lehetővé tette, akár úgy, hogy e szankciót kifejezetten megnevezte, akár úgy, hogy a forradalmi törvényszékek eljárási jogosultságára pusztán általánosságban utalt. Mindjárt az I. számú rendelet kimodta, hogy „mindenki, aki a Tanácsköztársaság parancsainak fegyveresen ellenszegül, vagy a Tanácsköztársaság ellen fölkelést szít” (1.§), illetve „mindenki, aki rabol vagy fosztogat” (2. §), halállal büntetendő, továbbá azt is, hogy „a bűnösök fölött forradalmi törvényszék ítél” (3. §). Az V. számú rendelet ugyancsak lehetővé (bár kötelezővé nem) tette e szankció alkalmazását azokkal szemben, akik a köznyugalom megzavarására alkalmas hamis híreket terjesztenek, amennyiben e cselekményük a közbiztonság megzavarásával járó mozgalmakat vagy hasonlóan súlyos egyéb következményeket idézett elő. A XX. számú rendelet a külügyi népbiztos hozzájárulásával a Magyar Tanácsköztársaság területén tartózkodó külföldi diplomáciai és egyéb hivatalos megbízottakat (vagy lakásuk, hivatali helyiségük megjelölésére szolgáló jelvényeket /zászlót, címet/) megsértő személyekkel szemben engedte meg a forradalmi törvényszékek számára akár halálbüntetés alkalmazását; a XXIII. számú rendelet ugyanezt a Vörös Hadsereg felállítását vagy az abba való toborzást akadályozó vagy károsító, a XXIV. és a XXXIII. számú rendelet a nevelési és oktatási intézmények, illetve a szállodák és penziók köztulajdonba vételét gátló cselekmények elkövetőivel szemben tette lehetővé; a XLII. számú rendelet pedig a proletariátus végső győzelme érdekében¹⁰⁵ az egyes személyek vagy csoportok önös érdekei végett alkalmazott önhatalmú erőszakot tiltotta meg halálbüntetés terhe mellett.¹⁰⁶ A XLII.

¹⁰⁵ Érdekes az erről rendelkező passzust szó szerint idézni, mert jól mutatja a Tanácsköztársaság ideológiai alapállását: „A proletárság csak akkor számíthat győzelemre a kizsákmányolók ellen folytatott élet-halál harcában, ha ezt a harcot egységesen és vállvetett erővel vívja meg. Ezért tehát mindenki, aki önhatalmúlag cselekszik és erőszakkal vagy fenyegetéssel lép föl akár magánosok, akár egyes csoportok érdekében, a proletariátus egységét bontja meg és ezzel a proletariátus győzelmét veszélyezteti. A proletárdiktatura nem egyes emberek vagy csoportok diktaturáját jelenti, hanem azt, hogy az egész proletariátus a maga egységében kényszeríti rá akarátát a kizsákmányoló osztályokra. Ezt az akaratot a proletariátus addig, amíg a tanácsok országos kongresszusa megalakul, a Forradalmi Kormányzótanács útján gyakorolja. Aki tehát szembehelyezkedik a Forradalmi Kormányzótanács akaratával vagy a Forradalmi Kormányzótanács felhatalmazása nélkül önhatalmúlag erőszakos intézkedéseket tesz, magával a proletárdiktaturával száll szembe és a proletariátus ügyének árulója.”

¹⁰⁶ „Elrendeli tehát a Forradalmi Kormányzótanács, hogy forradalmi törvényszék elé kell állítani mindazokat, akik önhatalmúlag intézkednek oly ügyekben, amelyek a Forradalmi Kormányzótanácsnak, az egyes népbiztosságoknak vagy az alájuk rendelt hatóságoknak intézkedési körébe tartoznak. Különösen súlyos büntetés alá esnek azok, akik

számú rendelet a Forradalmi Kormányzótanács vagy a népbiztosok által kiadott bármely rendeletet megszegő vagy azok ellen bármi módon vétő személyeket általánosságban, az LVII. számú rendelet a kétezer koronát meghaladó aranytárgyak, ékszerek, drágakövek beszállítását elmulasztó, az LVIII. számú rendelet a gyógyfürdők, gyógyforrások köztulajdonba vételét akadályozó, a LXXIV. számú rendelet az élelmiszert vagy terményt a közfogyasztás elől bármilyen módon elvonó,¹⁰⁷ a CIX. számú rendelet pedig a védkötelezettséget megsértő¹⁰⁸ személyeket rendelte büntetni. Végül ezeken kívül mindenképpen meg kell még említeni a Forradalmi Kormányzótanács XCIV. számú rendeletének 6. §-át, amely egyfajta kódex-jelleggel részben újraszabályozta a forradalmi törvényszékek hatáskörébe tartozó (és egyúttal halállal is büntethető) bűncselekmények körét. Ezzel együtt természetesen a korábbi rendelkezések is hatályban maradtak, és azok alapján is ki lehetett szabni büntetéseket; e paragrafus mindössze a legfontosabb, legsúlyosabb, a Tanácsköztársaság érdekeit leginkább sértő vagy veszélyeztető deliktumokat nevesítette és sorolta fel.¹⁰⁹

De nemcsak e bűncselekmények miatt indulhatott eljárás a forradalmi törvényszék előtt: a Forradalmi Kormányzótanács XLV. számú rendeletének 1. § (3) bekezdése ugyanis azt is megengedte, hogy a

jogosulatlanul fegyveres erőt (őrséget vagy katonaságot) vesznek igénybe. A forradalmi törvényszék halálbüntetést szabhat ki.”

¹⁰⁷ Ennek a rendelet rengeteg formáját nevesítette: így ezt a bűncselekményt követték el mindazok, akik termény- vagy élelmiszerfeleslegüket eltitkolták, elrejtették, jogtalanul felhasználták, megsemmisítették, elidegenítették, az állatokkal feletették, az országból kivitték, akik őrlési tanúsítvány nélkül (tehát illegálisan, magáncélra) őrltek vagy őrltettek stb.

¹⁰⁸ A rendelet szerint védkötelezettség terhelt minden 18-45 év közötti, magyar honosságú dolgozó férfit. A védkötelezettség állítási-lajstromozási, illetve (alkalmasság esetében) tényleges szolgálati kötelezettségből állt. Aki bármelyik kötelezettségének teljesítését elmulasztotta (a lajstromozáson nem jelent meg, parancs ellenére nem vonult be, a bevonulás alól jogtalanul felmentette magát), illetve aki mást a védkötelezettség megszegésére rábeszél, kényszerített, annak teljesítésében megakadályozott vagy a védkötelezettség alól más módon kivont, a forradalmi törvényszék által akár halállal is büntethető volt.

¹⁰⁹ „A forradalmi törvényszék hatáskörébe oly bűncselekmények elbírálása tartozik, amelyek a tanácsköztársaság fennmaradását és biztonságát s általában a dolgozók uralmának forradalmi rendjét sértik vagy veszélyeztetik. Így különösen a forradalmi törvényszék elé kell állítani azt, 1. aki a tanácsköztársaság ellen felkelést szít vagy mással e célból szövetkezik; 2. aki a Forradalmi Kormányzótanács vagy az egyes népbiztosságok rendeletét megszegi vagy erre mást felhív; 3. aki a tanácsköztársaság vagy a hatóságok rendelete ellen izgat; 4. aki a tanácsköztársaság valamely hatóságát, ennek tagját vagy közegét hivatalos eljárásában akadályozza; 5. aki hatósági rendelet ürügye alatt vagy közhivatalnoki minőség színlelésével vagy felhasználásával jogtalanul rekvirál, zsarol, lop, rabol, sikkaszt vagy csal; 6. aki a köztulajdont rongálja, a termelés megkezdését vagy folytatását nyíltan vagy leplezetten hátráltatja; 7. aki a közszükségleti cikkek elosztása végett kiadott jegyekkel visszaél vagy bármely oly cselekményt követ el, amely az elosztás rendjét zavarja; 8. aki árdrágítást követ el; továbbá 9. a tanácsköztársaságnak azt az alkalmazottját, aki hivatali sikkasztást követ el, hivatali hatalmával visszaél, vagy akit megvesztegetnek és azt, aki az ily alkalmazottat megvesztegeti.”

forradalmi törvényszékek „sürgős szükség esetében” eljárjanak olyan bűnügyekben is, amelyeket a Forradalmi Kormányzótanács nem utalt külön rendelettel az ő hatáskörükbe, ha ez a Tanácsköztársaság érdekei védelmében szükségesnek látszott. Ezzel a forradalmi törvényszékek a Forradalmi Kormányzótanács IV. számú rendeletében foglaltakhoz képest olyan *bianco* felhatalmazást kaptak, amellyel végképp elenyészett a rendes bíróságok hatáskörének jelentősége, lévén hogy ezt követően e rendkívüli bíróságok már jogszabály útján biztosított jogosultsággal rendelkeztek arra, hogy bármikor és bármilyen ügyben, amikor és amely során úgy gondolták, az eljárást maguk folytassák le, ezzel pedig a „jogi terror” kiterjedt a legegyszerűbb köztörvényi bűncselekményekre (kisebb lopásokra vagy egyéb vétségekre) is. Ehhez képest már kevés jelentősége volt a Forradalmi Kormányzótanács XCIV. számú rendelete 7. §-ának, amely pusztán azt mondta ki, hogy „ha a terhelt a forradalmi törvényszék hatáskörébe tartozó bűncselekményen felül rendes bíróság hatáskörébe tartozó bűncselekményt is követett el, a forradalmi törvényszék ezt a bűncselekményt is elbírálja”.¹¹⁰

Végül említést kell tennünk a fent említett három büntetőbírói forma közül az utolsóról: a rögtönítélő bíróságokról is. Ezt az ítélezési formát viszonylag későn, a (sok egyéb szempontból is fontos) XCIV. számú rendelettel vezették be, aminek nyilvánvaló oka az volt, hogy a forradalmi törvényszékek eljárása éppen e törvény elfogadásáig maga sem sokban különbözött a statáriális eljárástól, így külön rögtönítélő bíróságokra sem volt szükség. Ezt a törvénykezési formát feltehetőleg pusztán azon okból hozták létre, hogy a forradalmi törvényszéki eljárásban felelősségre vonandók számára megteremtsék a fellebbvitel („panasz”) jogát. Mivel pedig a XCIV. számú rendelet értelmében a forradalmi törvényszékek előtti eljárás kétfokúvá vált, a legsúlyosabb, a fennálló rendet leginkább veszélyeztető bűncselekményekre bevezették a statáriumot. A rendelet szerint a Tanácsköztársaság végén (gyakorlatilag a saját felhatalmazása alapján) a Forradalmi Kormányzótanács jogosulttá vált a rögtönítélő bíráskodás elrendelésére akár az ország egész területén, akár egyes forradalmi törvényszékek illetékességi területén, mégpedig bármely, ugyancsak általa meghatározott bűncselekmény vonatkozásában, és ugyanerre (hadműveleti területen) felhatalmaztatott a hadsereg-főparancsnokság is; magát a statáriális eljárást pedig lefolytathatta egy külön erre a célra (a Forradalmi Kormányzótanács vagy a hadsereg-főparancsnokság által) kiküldött bíróság, de a forradalmi törvényszék mint rögtönítélő bíróság is.

Amikor 1919. augusztus 1-jén a Forradalmi Kormányzótanács az antant csapatok rohamos közeledésére lemondott, és átadta a hatalmat a Peidl Gyula vezette szociáldemokrata kormánynak, e rendeletek hatálya

¹¹⁰ Ez alól kivétel volt az az eset, amikor az együttes elbírálás az eljárás befejezésének késleltetéséhez vezetett volna, illetve az, ha a rendes bíróság az adott bűncselekmény miatt első fokon már véghatározatot hozott.

de facto megszűnt. Augusztus 6-án Friedrich István vette át a miniszterelnöki posztot, majd kormánya rövidesen megkezdte a tanácsköztársaság jogszabályainak szisztematikus eltörlését és a korábbi normák hatályának visszaállítását. Erre a büntetőjog vonatkozásában az 1919. augusztus 19-én elfogadott, és másnap kihirdetett és hatályba lépett 4.038. és 4.039. kormányrendeletekkel¹¹¹ került sor. Előbbi kimondta, hogy a Tanácsköztársaság szervei által lefolytatott büntető eljárás, illetve az azok által meghozott minden határozat és ítélet érvénytelen,¹¹² illetve hogy a jövőre nézve a Tanácsköztársaság megalakulása előtti törvények az irányadók;¹¹³ az utóbbi pedig büntetni rendelte mindazokat, akik a Tanácsköztársaság érdekében bármilyen olyan tevékenységet fejtettek ki, amely a korábbi jogszabályokkal ellentétes volt.¹¹⁴ E normák intenzív alkalmazásának lecsengését követően végül helyreállt a korábbi rend, és bár ezt követően is statáriális rendeletek sokasága jelent meg, a jog köntösébe bújtatott terror korszaka (sajnos azonban csak a „jogi terror” korszaka) egy történelmi léptékkal mérve rövid időre véget ért.

¹¹¹ Hivatalos elnevezésükkel: „a magyar kormány 1919. évi 4.038. M. E. számú rendelete a törvénykezés ideiglenes szabályozásáról”; illetve „a magyar kormány 1919. évi 4.039. M. E. számú rendelete a törvénykezés ideiglenes szabályozásáról szóló 1919. évi 4.038. M. E. számú rendelet kiegészítéséről”.

¹¹² „... bűnügyekben a rendes bíróságok és államügyészségek működésének szünetelése alatt foganatosított eljárás és ezalatt az idő alatt hozott határozat érvénytelen.” (2. §) „A rendes bíróságok és államügyészségek működésének szünetelése alatt hozott büntető ítélet semmis...” [10 § (2) bek.]

¹¹³ „A törvénykezés terén a jogfolytonosság helyreállván, a törvénykezésben a korábbi törvényes jogszabályok irányadók, amennyiben ez a rendelet másként nem intézkedik.” [1. § (1) bek.]

¹¹⁴ 1. §: „A törvényszék ítél a jelen rendelettel szabályozott gyorsított bűnvádi eljárás szerint: 1. a tanácsköztársaság szervei, közegei és megbízottai felett, akik hatósági jogkört bitorolva és színelve, a büntetőtörvényekbe ütköző cselekményt követtek el; 2. a tanácsköztársaság fegyveres erejének tagjai vagy az 1. pontban nem említett személyek által a tanácsköztársaság megalapítása, fenntartása vagy visszaállítása érdekében elkövetett bűncselekmények miatt, tekintet nélkül arra, hogy a cselekményt a jelen rendelet életbeléptetése előtt vagy utóbb követték el.”

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BAKÓCZI Antal: Az emberölés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984
- BALÁS Elemér: A halálbüntetésről. Révai és Salamon Könyvnyomdája, Budapest, 1900
- BÉLI Gábor: Magyar jogtörténet: a tradicionális jog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 1999
- CSEMEGI Károly művei. Franklin-Társulat, Budapest, 1904
- CSIZMADIA Andor – Kovács Kálmán – Asztalos László: Magyar állam- és jogtörténet. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995
- DOLESCHALL Alfréd: Halálbüntetés. In: Márkus Dezső (szerk.): Magyar Jogi Lexikon, III. kötet, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1900, 896-901. o.
- FINKEY Ferenc: Büntetéstani problémák. Budapest, 1933
- FIRON András: Káinbélyeg. Nyugdíjazzuk-e végleg a hóhért? Panoráma Kiadó, Budapest, 1991
- HORVÁTH Tibor: Halálbüntetés Magyarországon. In: Sebes Ágnes (szerk.): A halálbüntetésről. Medvetánc Füzetek, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1990, 219-258. o.
- MEZEY Barna (szerk.): Magyar jogtörténet. Osiris Kiadó, Budapest, 1999
- SZABÓ Imre: A halálbüntetésről. In: Valóság, 1980/12. szám, 71-79. o.
- VÁMBÉRY Rusztem: Büntetés. In: Márkus Dezső (szerk.): Magyar Jogi Lexikon, II. kötet, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1899, 365-371. o.